

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

building
local
promise.

Razumkov
centre

ВЕКТОРИ РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ

Листопад 2023

Ця аналітична доповідь була представлена Центром Разумкова в рамках Програми сприяння громадській активності «Долучайся!», що фінансується Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) та здійснюється Рац в Україні. Зміст аналітичної доповіді є винятковою відповідальністю Рац та його партнерів і не обов'язково відображає погляди Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) або уряду США.

ВЕКТОРИ РЕЗУЛЬТАТИВНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ

Віктор ЗАМЯТІН,
директор політико-правових програм Центру Разумкова

Василь ЮРЧИШИН,
директор економічних і соціальних програм Центру Разумкова

Останнє п'ятиріччя світового розвитку дедалі більше проявляється безпрецедентними глобальними ризиками, викликами і навіть катастрофічними процесами, які зароджуються в окремих країнах чи регіонах, швидко набувають загрозливих масштабів і впливів, спричиняють численні людські втрати, а також прискорюють системні зміни у суспільно-політичних та соціально-економічних середовищах практично всіх країн¹. Серед таких викликів для людства виокремлюються коронавірусна криза, широкомасштабна російська агресія проти України, війна на Близькому Сході.

Для України, звичайно, найвагоміші загрози та виклики пов'язані з боротьбою країни за незалежність і свободу проти російського імперіалізму. Вагомою складовою такої боротьби незаперечно є партнерська допомога провідних демократичних країн світу. Кризові процеси, спровоковані глобальними викликами, не могли негативно вплинути навіть на міцні розвинуті економіки, спровокувавши негаразди у виробничих і логістичних ланцюгах, фінансових і валютних ринках, корпоративних і публічних бюджетах та боргових балансах. І сьогодні Україна відверто зацікавлена у прискореному відновленні стійкого розвитку провідних країн-партнерів, оскільки від цього безпосередньо залежить масштабність продовження їх безпекової, економічної, гуманітарної допомоги країні, яка мужньо бореться за свободу і незалежність.

ГІДНІ ПРАКТИЧНІ ВТІЛЕННЯ У БЕЗПЕКУ

Коли йдеться про військову, економічну, політичну, дипломатичну підтримку України у її боротьбі проти російського агресора, звичайно, насамперед, згадується США і ЄС, лідерство яких (у підтримці України) визнається всіма². Однак, підкреслимо, саме всебічна партнерська допомога широкого кола демократичних країн дозволила сформуванню справжню дієву коаліцію підтримки України. У цьому колі, своєю чергою, не зменшуючи значимості всіх тих, хто в міру можливості підтримує Україну, виокремлюються країни, які значною мірою є «центрами тяжіння»

такої підтримки, зважаючи на їх активну роль у втіленні політики протидії агресору.

Тут ми б хотіли звернути додаткову увагу на дві розвинуті європейські країни, які, з одного боку, відіграють винятково важливу роль у системі євроатлантичної системи безпеки, з іншого – зважаючи на їх статус як у ЄС, так і НАТО, є більш «вільними» у виборі політичних дій та ухваленні складних (можливо суперечливих) рішень. Так, Велика Британія після «розлучення» з ЄС відокремлена від безпосередньо впроваджуваної політики Брюсселя. Швеція, хоча й пов'язана з НАТО, однак цілком успішно

¹ З чим світ входить у 2023 р. Економічні перспективи відновлення України. – Центр Разумкова, https://razumkov.org.ua/images/pdf/2023_MATRA_I_KVARTAL.pdf.

² Зокрема, з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, станом на початок серпня 2023 р., США надали понад \$66 млрд загальної допомоги Києву. Це більше, ніж США надають у вигляді допомоги будь-якій іншій країні. Понад \$43 млрд було виділено як військова допомога, \$20,5 млрд – на підтримку бюджету України, а понад \$2,6 млрд – на підтримку переміщених осіб, біженців, та інших вразливих верств населення в країні та за її межами. – WP: США допомогли Україні на понад 66 млрд доларів – більше, ніж будь-кому іншому. – Економічна правда, <https://www.epravda.com.ua/news/2023/08/7/702986/>.

будувала власну систему безпеки. Головне — обидві країни у власній діяльності та виробленні скоординованих союзницьких дій **не зв'язані зобов'язаннями консенсусу**. Відтак, і політичні (а з тим — безпекові, економічні) рішення можуть ухвалюватися вчасно і зі значно меншими бюрократичними втратами.

Країни не замикаються у власних кордонах, а дедалі більше переймаються геополітичними та гео економічними турботами. Так, обидві країни мають надійні, десятиліттями зміцнювані, системи національної безпеки і оборони, які сьогодні розширюються до глобального рівня. Так, Велика Британія послідовно буде нову глобального рівня зону вільної торгівлі на основі країн Британської Співдружності, до якої Україна може долучитись зважаючи на наявність відповідної угоди між Великою Британією та Україною. Водночас посилює свої військово-морські сили в Індійсько-Тихоокеанському регіоні.

Швеція має незаперечний авторитет серед Скандинавських і Балтійських країн, які, своєю чергою, проявили себе проукраїнськи патріотично налаштованими. А у цивілізаційному і безпековому плані Швеція відіграє одну з вирішальних ролей у Арктичному регіоні, який дедалі більше стає регіоном, де сходяться конфлікти інтересів. Україні, яка намагається також виходити на глобальні простори, у т. ч. безпекові, вельми корисним може виявитись стратегічний досвід, а з тим і підтримка партнерських країн у результативності реалізації подібних проєктів.

Вказана «незалежність» в ухваленні та реалізації критично важливих рішень в країнах розвинутої демократії дозволяє раціонально мобілізувати ресурси на вирішення нагальних (навіть таких, які здаються вкрай ризиковими) проблем. У цьому контексті звернемо увагу на те, що після виходу зі складу ЄС вже у березні 2021 р. Британія ухвалила нову стратегічну платформу «глобальної Британії у конкурентному світі»³, яка передбачала, зокрема, посилення британських військово-морських, військово-повітряних

сил, а з тим — зміцнення самостійних (а не лише у складі ЄС) міжнародних позицій країни⁴. Важливою складовою платформи було визначено боротьбу за демократію і протистояння автократичним диктаторським режимам. У цьому контексті важливим стало створення у вересні 2021 р. військово-політичного альянсу США, Великої Британії й Австралії (AUKUS) для протидії КНР в Індо-Тихоокеанському регіоні. Не викликає сумніву, що Альянс надалі зростатиме і зміцнюватиметься, у т. ч. завдяки майбутньому входженню до нього Японії та Південної Кореї⁵. Тому співпраця України з Великою Британією, зокрема, могла б отримати додаткові стимули і стати важливим кроком у напрямку створення і налагодження функціонування вітчизняних військово-морських сил, у т. ч. для стримування росії у Чорному морі.

Подібним чином російська агресія стала каталізатором прискорення процесів входження Швеції до НАТО. Хоча поки Швеція не є членом Альянсу, однак найвірогідніше це станеться найближчим часом, що безумовно сприятиме міцності безпекових сил у європейських країнах.

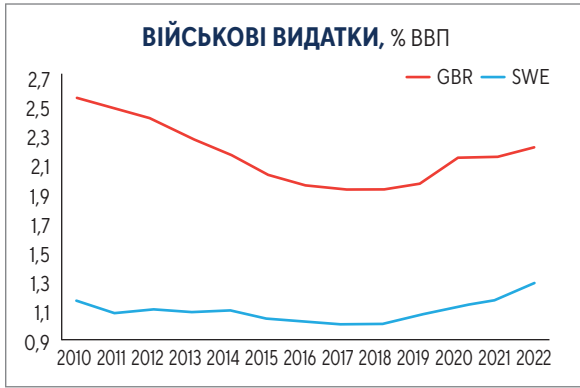
Звертаючись до безпекової практики двох виокремлених країн, слід вказати на певну знаковість їх державної політики — завданням безпеки і оборони як Велика Британія, так і Швеція реально приділяли першочергову увагу. Так, Велика Британія, одна з небагатьох країн НАТО, дотримувалась вимоги про військові видатки (military expenditure) на рівні не менше 2% ВВП країни (діаграма «Військові видатки»). А Швеція, не будучи членом НАТО, все ж суттєво збільшувала видатки, наростивши військові витрати за три роки майже на третину (таблиця «Видатки на військові цілі»). Вірогідно, далеко не останню роль зіграло бачення керівництвом країни нарощування агресивних настроїв у росії.

Оскільки такі настрої були небезпідставні, то натівські та союзні країни застерігали і Україну про нарощування імперських загроз. Так, ще у листопаді 2021 р. західні розвідки попереджали про те, що чисельність

³ Global Britain in a Competitive Age: the Integrated Review of Security, Defence, Development and Foreign Policy. — GOV.UK, <https://www.gov.uk/government/publications/global-britain-in-a-competitive-age-the-integrated-review-of-security-defence-development-and-foreign-policy>.

⁴ Павлюк О. Чому і як Велика Британія допомагає Україні протистояти РФ. — Суспільне, <https://susplne.media/201053-comu-i-ak-velika-britania-dopomagaе-ukraini-protistoati-rf-vidpovidaе-ekspert/>.

⁵ Japan and South Korea should be invited to join Aukus, UK parliamentary committee says. — The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2023/aug/30/aukus-alliance-australia-us-uk-japan-south-korea>.

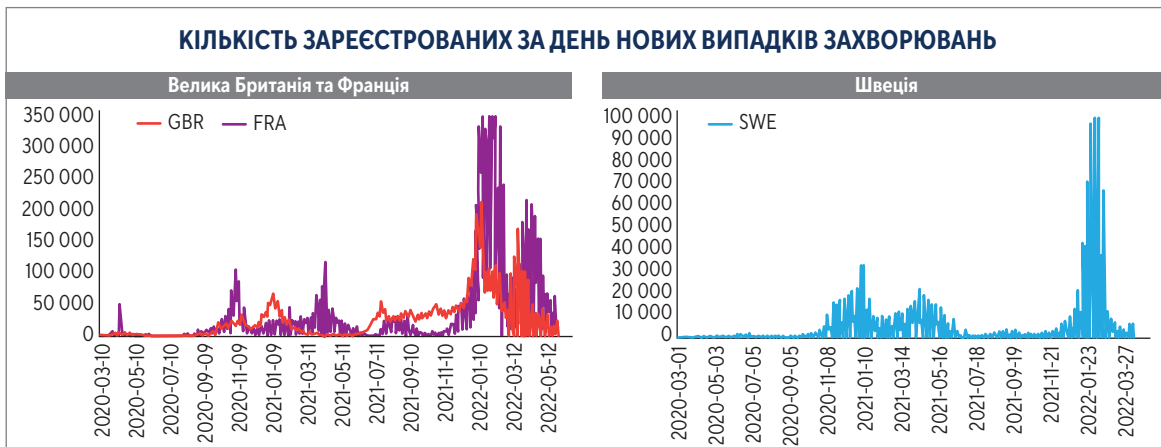
	2019	2020	2021	2022	Зростання 2022/2019, %
Велика Британія	56,6	58,3	67,5	68,5	21,2
Швеція	5,8	6,3	7,6	7,7	32,8

підрозділів росії на кордоні досягла 100 тис. військових, а з початку 2022 р. росія переміщувала додаткові військові частини до білорусі для «спільних військових навчань», що не могло тлумачитись інакше, ніж реальна

загроза нападу. Слід визнати, що до реалістичних бачень українське керівництво як слід не дослухалось, хоча раціональний досвід протидії коронавірусній кризі (всього два роки тому) у ряді країн (тоді, коли в Україні переважала хаотична реакція) давав підстави прислухатись до застережень західних партнерів (врізка «Окремі особливості протидії коронавірусу»).

ОКРЕМІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОТИДІЇ КОРОНАВІРУСУ

Доречно нагадати, що винятковість Великої Британії та Швеції проявилась ще у період коронавірусної кризи. Хоча у Великій Британії, як і у переважній більшості країн світу на початковому етапі пандемії, була зареєстрована велика кількість захворювань і смертельних випадків (за що керівництво країни було піддано значній критиці), все ж країна зуміла впоратись з загрозою, набувши належного досвіду⁶. Підтвердженням цьому слугують показники захворюваності другої і третьої хвиль коронавірусного нападу. Так, восени 2021 р. і навесні 2022 р. не було допущено широке поширення коронавірусу в країні – показники захворюваності у Великій Британії були набагато менші, ніж відповідні показники Німеччини та Франції у той же період (а у Швеції – менші у рази) (діаграма «Кількість зареєстрованих за день нових випадків захворювань»).

Випадок Швеції протидії коронавірусній кризі взагалі виявився значною мірою унікальним⁷, оскільки країна не запроваджувала жорстких коронавірусних обмежень, зосередившись не на потенційних негативних «швидких» впливах пандемії на економічну динаміку, а на забезпеченні збалансованих соціально-економічних потреб (довгострокового характеру)⁸ і належної медичної допомоги.

⁶ Доречно нагадати, що Велика Британія у цей період також запроваджувала складні процеси виходу з ЄС. Між тим, песимістичні прогнози стосовно розвитку країни після «розлучення» виявилися далекими від реальності, що, крім іншого, сприяло ухваленню швидких рішень стосовно допомоги Україні.

⁷ Чинники, складові і результати запровадження і реалізації антикризової політики в окремих країнах світу та Україні. Прогноз соціально-економічного розвитку України у 2021 р. – Центр Разумкова, https://razumkov.org.ua/uploads/article/2021_ukraine_economic_forecast.pdf.

⁸ З самого початку розгортання кризи шведський уряд був переконаний у появі нових невідомих складнощів, які ускладнювали б протидію коронавірусній кризі. Тому й увагу зосереджував не на короткострокових обмежувальних заходах (які могли мати негативний шоковий вплив на економічне середовище країни загалом), а саме на заходах, які надавали країні спроможності протидіяти довгостроковим факторам.

Тобто, на початку 2022 р. реакція української влади на попередження західних держав стосовно вторгнення не була адекватною загрозам. Секретар Ради національної безпеки і оборони заявляв, що ситуація «під контролем», а на думку Міністра оборони, не було підстав очікувати на повномасштабне відкрите вторгнення з боку росії. На жаль, розвиток подій після 24 лютого добре відомий.

Як вказано, демократичні країни відразу залучили військові, економічні, фінансові, дипломатичні заходи, спрямовані на підтримку України і протидію агресору. Так, Велика Британія стала першою європейською країною, яка надала летальну допомогу Україні, та очолила рух підтримки України з метою захисту країни, у т. ч. за допомогою протитанкової зброї та танків (ще 17 січня країна надіслала Україні першу партію легкого протитанкового озброєння, зокрема протитанкові гранатомети NLAW, розуміючи, що невдовзі вони знадобляться).

А упродовж першого року війни Велика Британія надала Україні військову, економічну та гуманітарну підтримку обсягом £4 млрд, причому військова допомога сягнула £2,3 млрд (щонайменше така ж сума очікується і у 2023 р.)⁹. Більше того, наприкінці червня 2023 р. **уряд Великої Британії анонсував новий пакет фінансової допомоги для України, що містить кредитні гарантії від Світового банку на \$3 млрд**¹⁰.

Швеція після початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у лютому 2022 р., серед іншого, виділила 1,9 млрд шведських крон (тобто \$177 млн) на гуманітарну допомогу, 750 млн крон (\$75 млн) на підтримку реконструкції та 316 млн крон (\$29 млн) на підтримку реформ в Україні¹¹. Якщо ж обчислити обсяги допомоги з

урахування розподілених між країнами ЄС внесків, то Швеція входить у першу десятку країн-донорів із загальним обсягом близько €3 млрд¹².

Слід зробити окреме зауваження стосовно того, як цивілізована країна (не член НАТО) реагує на реальні ризики. Активна політика Швеції, спрямованої на постійну готовність до відбиття потенційної агресії почалася під впливом російської агресії проти України 2014 р. У цьому контексті варто згадати концепцію «тотальної оборони», суть якої зводиться до максимального поєднання військового та цивільного компонентів, де кожний громадянин має необхідні навички, уміння, і головне — мотивацію, а також досягнення необхідної стійкості держави, суспільних інститутів, економічної системи¹³. В результаті в країні було відновлено загальний призов на військову службу (при чому не самих лише чоловіків, не самих лише громадян Швеції і не тільки підготовлених до виконання бойових завдань). З метою визначення нових завдань було призначено спеціальну оборонну комісію, розроблено новий закон про оборону країни і спеціальну урядову програму «тотальної оборони» на 2021–2025 рр¹⁴.

Вартим уваги є слоган «тотальної оборони» — «потрібен кожний». Таким чином, уряд Швеції знайшов правильний спосіб комунікації з суспільством. Організація підготовки населення має кілька форм і передбачає певне фінансове заохочення. Розробка концепції «тотальної оборони», відновлення військового призову відбувалися паралельно з розробкою політичних рішень, головним з яких була подача заявки на вступ до НАТО 18 травня 2022 р. На той час рівень суспільної підтримки членства країни в Північноатлантичному альянсі ненабагато перевищував 50%. За час же, що минув від

⁹ Саєнко В. У Великобританії назвали розміри допомоги Україні під час війни. — УНІАН, <https://www.unian.ua/economics/finance/u-velikobritaniji-nazvali-rozmiri-dopomogi-ukrajini-pid-chas-viyini-na-shcho-pishli-koshti-12138042.html>.

¹⁰ Прищепя Я., Гудзь І. Британія анонсувала новий пакет фінансової допомоги для України. — Суспільне, <https://suspijne.media/511985-britania-anonsuvava-novij-paket-finansovoi-dopomogi-dla-ukraini/>.

¹¹ Прищепя Я. Швеція передасть для України новий пакет гуманітарної допомоги. — Суспільне, <https://suspijne.media/515977-svecia-peredast-ukraini-novij-paket-gumanitarnoi-dopomogi/>.

¹² Докладніше див.: Требеш К. Зовнішня підтримка України: про що свідчать дані стосовно військової, фінансової та гуманітарної допомоги. — Вокс Україна, <https://voxukraine.org/zovnishnya-pidtrymka-ukrayiny-pro-shho-svidchat-dani-stosovno-vijskovoyi-finansovoyi-ta-gumanitarnoyi-dopomogi>.

¹³ Невід'ємною складовою слугує шведська модель територіальної оборони, якою опікується Національна гвардія країни, і яка послугувала прикладом (разом із моделлю Фінляндії) для балтійських країн, а віднедавна — і для Польщі.

¹⁴ Докладніше про цю концепцію: Стійкість: планування «Тотальної оборони» Швеції. — NATO REVIEW, <https://www.nato.int/docu/review/uk/articles/2018/04/04/stjkt-planuvannya-total-no-oboroni-shvets/index.html>.

подачі заявки, сталася помітна зміна суспільних настроїв: в липні 2023 р. вступ Швеції до НАТО підтримували вже понад 60% громадян¹⁵.

Отже, уряду країни вдалося пояснити громадянам необхідність саме таких дій і заручитися підтримкою суспільства у моделюванні поведінки на зовнішніх аренах. Демонстрацією твердості намірів країни стало проведення Промислового форуму НАТО в Стокгольмі в жовтні 2023 р., одним з лейтмотивів якого були подальші спільні кроки з пошуку інноваційних підходів, яких вимагає воєнна ситуація в Україні, і нарощення підтримки України в цілому. Звичайно, український народ вдячний за швидку і масштабну допомогу у протидії агресору.

Таким чином, основа для уважного вивчення досвіду країни, яку не потрібно переконавати в реальності глобальної російської загрози, і для налагодження предметного діалогу вже є. Залишилося лише надати цьому діалогу характеру стратегічного, який би слугував інтересам партнерських сторін.

І у цьому контексті важливо, щоб відносини України з партнерськими країнами (не лише Великою Британією і Швецією) носили виважений раціональний характер, не створювали хибних політизованих вражень чи надмірних (навіть ейфоричних) очікувань або ж, зворотньо, не допускати тлумачень окремих політичних і дипломатичних ускладнень, які зможуть бути інтерпретовані як «похолодання» у партнерських відносинах з європейськими країнами, які проявили максимальну підтримку боротьбі України проти агресора.

Зорієнтованість на економічних лідерів.

Поза сумнівом, залагодженню політичних непорозумінь сприятиме посилення міцності економік партнерських країн. Про які ж найближчі перспективи розвитку виокремлених країн доречно говорити, і що сприятиме їх позитивній динаміці?

Насамперед зазначимо, що у період до коронавірусної кризи показники економічного зростання провідних розвинутих країн були доволі стійкими (таблиця «*Темпи зростання реального ВВП провідних розвинутих країн*»¹⁶). Однак після кризи темпи відновлення суттєво різнилися, що свідчило про різну динаміку відновлення, а з тим повернулись до історично встановлених циклів.

Розвинуті країни мають відкриті ліберальні економіки, однією з особливостей яких є міцна співпраця і координація з партнерськими країнами. Зважаючи на посилення тенденцій до фрагментації глобального економічного простору, слід очікувати і поглиблення зв'язків між економічно близькими країнами, а з тим і економічних циклів країн найближчих партнерів. На які ж країни зорієнтовані Велика Британія та Швеція?

(1). Звернемо увагу на те, що історично економіки США і Великої Британії розвивались у тісному взаємозв'язку, що зумовлено і політичною близькістю країн — довгострокові економічні цикли практично співпадали (діаграма «*Зростання ВВП США і Великої Британії*»¹⁷). Цикли ж Великої Британії помітно відрізнялись від циклів провідних країн континентальної Європи, а тому й ЄС загалом. Тобто економічно Велика Британія значно більше була

ТЕМПИ ЗРОСТАННЯ РЕАЛЬНОГО ВВП ПРОВІДНИХ РОЗВИНУТИХ КРАЇН,							
% до попереднього року							
	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023 (п)
Велика Британія	2,4	1,7	1,6	-11,0	7,6	4,1	0,5
Німеччина	2,7	1,0	1,1	-3,8	3,2	1,8	-0,5
Франція	2,5	1,8	1,9	-7,7	6,4	2,5	1,0
США	2,2	2,9	2,3	-2,8	5,9	2,6	1,5
Японія	1,7	0,6	-0,4	-4,2	2,2	1,0	2,0

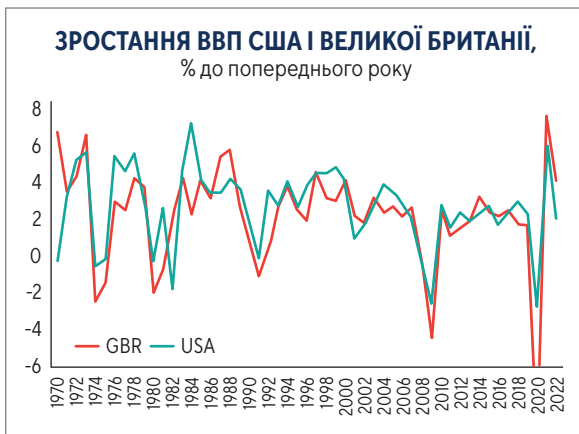
¹⁵ Do you think Sweden should join the military alliance NATO? – Survey on perception of NATO membership in Sweden 2014-2023. – Statista, <https://www.statista.com/statistics/660842/survey-on-perception-of-nato-membership-in-sweden/>.

¹⁶ Global recovery remains slow, with growing regional divergences and little margin for policy error. – INTERNATIONAL MONETARY FUND, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2023/10/10/world-economic-outlook-october-2023>.

¹⁷ Тут і далі, якщо не вказано інше, для міжнародних порівнянь використані дані, наведені у World Bank Indicators – <https://data.worldbank.org/indicator/>, Trading Economics – <https://tradingeconomics.com/indicators/>. Також для позначення економік використовуються визнані трилітерні міжнародні скорочення: USA – США, GBR – Велика Британія, CHN – Китай та ін.

зорієнтована на США (це ж стосується і промисловості, врізка «Синхронізація промислових і загалом економічних циклів»), ніж на континентальну Європу (пізніше ЄС загалом). Що, до речі, стало одним з аргументів для відносно безболісного «розлучення» (Брекзиту).

Оскільки останніми роками темпи економічного зростання США випереджають відповідні темпи провідних європейських країн, то й зорієнтованість британської економіки на американську має цілком прагматичні позитивні результати.

(2). Ще однією особливістю економіки Великої Британії та Швеції є те, що значна частина виробництва спрямовується на зовнішні ринки. Стабільність зростання як у абсолютних показниках, так і у структурі ВВП (діаграма «Експорт товарів і послуг Великої Британії та Швеції»)¹⁸.

Головними експортними напрямками торгівлі товарами для Великої Британії у 2022 р. (при загальних обсягах понад \$520 млрд) є США – 14% загального експорту країни, Нідерланди – 9%, Німеччина – 8%, Китай – 7%. І хоча головні експортні потоки спрямовані на країни ЄС, однак понад 20% попиту на експорт Великої Британії формується у двох найбільших економік світу – США і Китаю, що за інших рівних умов визначає потенційний значний вплив на економічну динаміку країни.

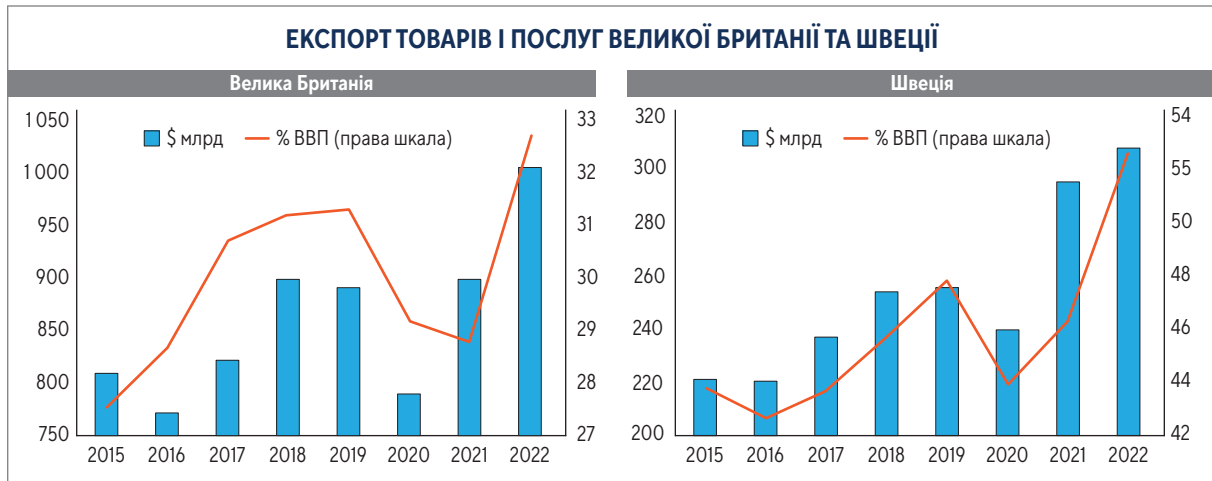
Значимо, що на цьому рівні досить чітко проявляється послідовна переорієнтація напрямів торгівлі Великої Британії. Так, у 2017 р. структура експорту товарів виглядала наступним чином: США – 13,4%, Німеччина – 10,6% Франція – 6,9%, Нідерланди – 6,2%, Китай – 4,8%. Сьогодні ж, як вказано,

СИНХРОНІЗАЦІЯ ПРОМИСЛОВИХ І ЗАГАЛОМ ЕКОНОМІЧНИХ ЦИКЛІВ

Для високоіндустріальних країн історично характерно, що їх економічна динаміка значною мірою визначається динамікою промисловості (для прикладу США, див. діаграму «Зростання ВВП і промислового виробництва США»), оскільки саме промисловість як формувала (особливо у другій половині ХХ століття) вагому частку доданої вартості, так і визначала попит інших сфер діяльності (транспортних перевезень, логістики, енергозабезпечення, зберігання, обслуговування на ін.). В умовах усталених взаємозв'язків динаміка промислового виробництва США значною мірою визначає не лише загалом економічну динаміку США, але й має безпосередній вплив на економічну динаміку найближчих партнерів, зокрема Велику Британію.

¹⁸ Trade and investment core statistics book. – GOV.UK, <https://www.gov.uk/government/statistics/trade-and-investment-core-statistics-book/trade-and-investment-core-statistics-book>.

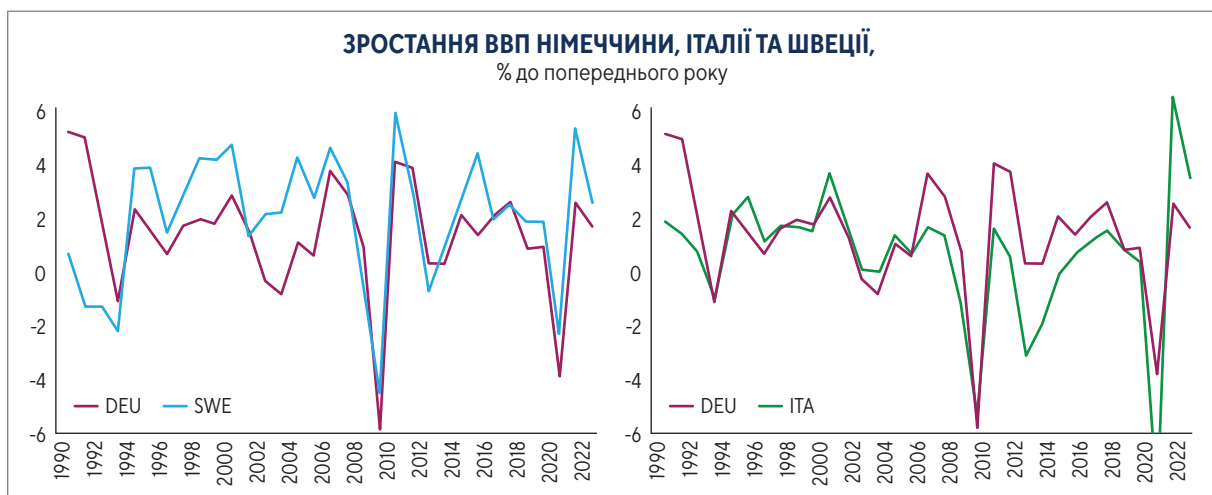

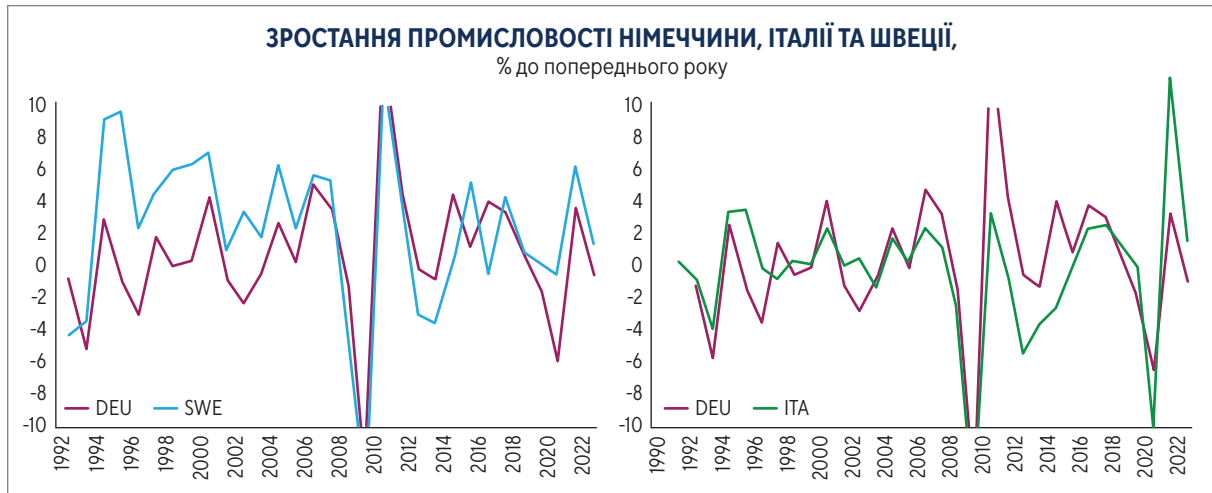
помітні відмінності, де роль континентальної Європи зменшується. Тобто привабливість для експорту до великих економік європейських країн поступово витісняється експортом до країн Азії, насамперед Китаю, Кореї, країн АСЕАН. Зважаючи на історичну присутність Великої Британії в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, а також наміри посилення співпраці та впливовості у вказаному регіоні, є підстави припускати, що й економічна присутність розширюватиметься.

(3). Дещо інший характер взаємозв'язків формувався у континентальній Європі. Зважаючи на розмаїття Європи, економічні зв'язки та взаємовпливи помітно різнилися. Однак, багато країн як Північної, так і Південної Європи були зорієнтовані на економічні цикли Німеччини.

Однак це у значно меншій степені стосується Швеції. Зокрема, з початку 1990-х рр. економіка Швеції дедалі частіше досягала помітно кращих результатів (темпи зростання Швеції перевищували відповідні темпи Німеччини та Італії, а цикли Італії, хоча й були прив'язані до німецьких, однак були нижчими) (діаграма «Зростання ВВП Німеччини, Італії та Швеції»).

Висока динаміка Німеччини слугувала вагомою підставою зорієнтованості на неї інших країн «старого» ЄС. Однак нинішнє уповільнення вже суттєво зменшує стимули такої зорієнтованості. Інший момент пов'язаний з тим, що висока конкурентоспроможність Німеччини значною мірою завдячувалась низькій вартості імпортованих (з росії) енергоресурсів. Після агресії цей чинник значно втратив свою дієвість.

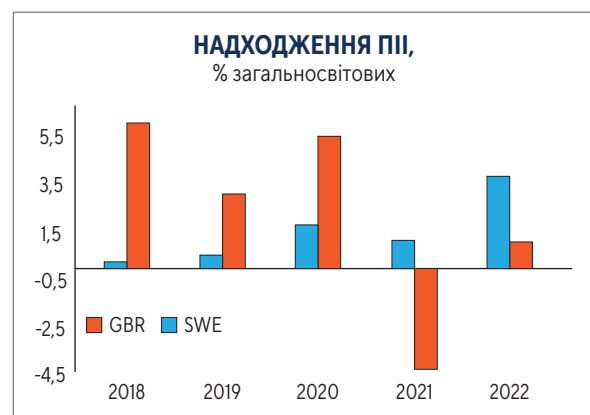
Подібна відмінність спостерігається і у випадку промисловості. Відтак, хоча динаміка промисловості Німеччини і Швеції були близькими, однак з початку століття спостерігається «розрив» у промисловій динаміці двох країн. При цьому синхронізованість динамік ВВП і промисловості Німеччини та Італії залишається значною (діаграма «Зростання промисловості Німеччини, Італії та Швеції»).

Одним з чинників «відірваності» Швеції від великих індустріальних країн «старої» Європи також є зовнішньоторговельна спрямованість. Так, при загальному експорті Швеції у 2022 р. обсягом близько \$200 млрд, найбільші його обсяги спрямовуються до Норвегії — \$21,2 млрд (11% загального), Німеччини — \$19,7 млрд (10%), США — \$17,6 млрд (9,2%), Данії і Фінляндії (7,7% до кожної), тобто до країн, де формується головний попит на шведські товари і послуги, і, звичайно, залежить від загальної економічної динаміки вказаних країн.

Натомість при загальному експорті Італії, обсягом понад \$700 млрд, трійка спрямованості найбільших потоків експорту — Німеччина 13% загального, США — 11%, Франція — 10%.

Тобто, якщо для Швеції до трійки країн, до яких спрямовуються найбільші обсяги експорту, належать дві країни поза ЄС і на які припадає понад 20% загального експорту, то для Італії дві європейські країни поглинають 23% загального експорту країни. Зрозуміло, що від економічної динаміки Німеччини і Франції залежить визначальна частка експорту (а з тим і виробництва) країни.

(4). Країни історично були привабливими для прямих іноземних інвестицій (ПІІ) як таких, що надходять до країни (inward), так і таких, які спрямовані для інвестування за кордоном (outward). Вкажемо, що навіть у коронавірусний 2020 р. приплив ПІІ до Великої Британії і Швеції був значний, оскільки інвестори належно оцінювали антикризові заходи (як зазначено вище). У 2021 р. відбувся «перерозподіл» раніше введених до Великої Британії прямих інвестицій — частина з них повернулася у континентальну Європу (через побоювання ризиків «розлучення») (діаграма «Надходження ПІІ»), що, звичайно, знайшло відображення і у перерозподілі світових потоків.

Найближчі перспективи потоків ПІІ (як глобальних, так і окремих країн) поки вкрай невиразні, причиною чого є російська агресія, а потім і хамаський напад. Хоча попередні оцінки вказують на те, що у I кв. 2023 р. глобальні ПІІ помітно зросли порівняно з IV кв. 2022 р., вони (оцінки) все ж залишаються суттєво меншими рівня, досягнутого у I кв. 2022 р. (нагадаємо, на рішення стосовно ПІІ у на

початку 2022 р. ще не могла впливати російська агресія)¹⁹. Сьогодні ж, в умовах посилення безпекової нестабільності, є підстави стверджувати, що потоки інвестиційних капіталів спрямовуватимуться не стільки до «тихої американської гавані», скільки до Азійсько-Тихоокеанського регіону, де стрімко формується нове привабливе та прибуткове економічне середовище.

Вихід на новий стратегічний простір.

Як вказувалось, характерною рисою сьогодення є надмірне переплетення політичних та економічних інтересів, а відтак – економічні інструменти та запроваджені заходи (які мають спрямовуватись на соціально-економічний розвиток) все більше орієнтуються на геополітичні цілі. Так, країни прагнуть самозабезпеченості, захищаючись за допомогою суворішого відбору інвестицій, локалізації даних і обмеження «третьох сторін» у доступі до них, виключення компаній з ключових ринків, поширення практики оншорингу (*onshoring*), тобто перенесення виробництва із зарубіжних ринків на національний, і френдшорингу (*friend-shoring*) – вибудовування ланцюжків виробництва та торгівлі ключовими товарами з країнами, які поділяють схожі політичні та ідеологічні цінності та з якими ризик конфліктів мінімальний²⁰.

Російська агресія стала каталізатором системних негараздів і втрат. Вторгнення в Україну та спровокована енергетична криза, запроваджені санкційні заходи посилили обмеження у доступі до ресурсів, погіршили умови торгівлі в Європі. Так, у I п/р 2022 р. номінальний імпорт енергоносіїв в країнах ЄС зріс приблизно з 1,5% ВВП до 3,8%. Водночас позитивне сальдо торгового балансу ЄС на неенергетичні товари також скоротилося, що відображає поєднання вищих витрат на імпорт та ослаблення світового попиту на європейський експорт²¹.

Особливістю останнього десятиріччя зовнішньоторговельних відносин Великої Британії (дещо у меншій степені Швеції, тому подальший виклад докладніше стосуватиметься саме Великої Британії) є дедалі зростаюча зорієнтованість на нові динамічні ринки. Зазначимо, це найбільш чітко стало проявлятися у посткоронавірусний період, значною мірою завдяки:

- ✓ розширенню торгівлі із США і загалом з Північно-американським Альянсом (USMCA);
- ✓ поступовій і послідовній **переорієнтації** експортних потоків з європейських ринків (які дедалі більше консервуються у своїй структурі) **на ринки Азійсько-Тихоокеанського регіону**²². Цьому сприяє те, що у цьому регіоні Велика Британія має історично встановлені міцні політичні, економічні та дипломатичні контакти («якість» яких суттєво перевищує спроможність інших країн Європи). І очікується, що вже найближчим десятиліттям зовнішньоторговельне сальдо країни визначатиметься структурою торгівлі саме з країнами вказаного регіону;
- ✓ важливою характеристикою Азійсько-Тихоокеанських країн є те, що вони дедалі більше уваги зосереджують на залученні у власні виробничі мережі не лише торговельних та інвестиційних ресурсів, а й людського капіталу, запровадженні інноваційних і технологічних досягнень, у т. ч. у побутових і споживчих виробках. Є підстави стверджувати, що, незважаючи на певні трансформаційні ускладнення, зумовлені «розлученням», Велика Британія невдовзі приєднається до впливового Транстихоокеанського партнерства²³, до складу якого вже

¹⁹ Так, глобальний приплив ПІІ у I кв. 2022 р. склав \$560 млрд, у IV кв. 2022 р. – 96 млрд, а у I кв. 2023 р. – \$366 млрд. При цьому, США залишаються лідерами як у імпорті (\$109 млрд, тобто майже третина загальносвітових), так і в експорті ПІІ (\$110 млрд). – Foreign Direct Investment Statistics: Data, Analysis and Forecasts, <https://www.oecd.org/investment/statistics.htm>.

²⁰ Політичні, економічні і структурні наслідки російської агресії для України і світової спільноти. Завдання економічного відновлення України у повоєнний період з врахуванням євроінтеграційних пріоритетів. – Центр Разумкова, https://razumkov.org.ua/images/2023/04/21/2023_04_consequences_of_the_war_for_ukraine.pdf.

²¹ Investment Report 2022/2023: Resilience and renewal in Europe – Key Findings. – European Investment Bank, https://www.eib.org/attachments/lucall/20230024_economic_investment_report_2022_2023_key_findings_en.pdf.

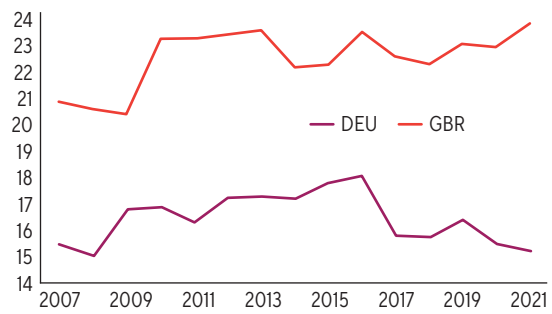
²² Поки обсяги експорту Великої Британії до країн АСЕАН не є значними, проте послідовно зростають. Так, якщо у 2010 р. частка експорту до країн АСЕАН складала 2,7% загального експорту Великої Британії, то у 2019 р. – 3,2%. – Trade Flows between ASEAN and the UK, https://www.eria.org/uploads/media/Research-Project-Report/2021-11-UK-ASEAN-Trade-Strengthening-Supply-Chain/07_Chapter-3-Trade-flow-ASEAN-UK.pdf.

²³ Davies N. Brexit, two years on – so far, so bad. – Investment Monitor, <https://www.investmentmonitor.ai/analysis/two-years-brexit-uk-eu>.

належать висококонкурентні країни, включно з Австралією, Японією, Сінгапуром та ін., що стане додатковим чинником посилення конкурентоспроможності британської економіки;

- ✓ важливим чинником підтримки економічної активності у регіоні є стратегічна платформа – т. зв. **Чотиристоронній діалог з питань безпеки** (*Quadrilateral Security Dialogue*²⁴) у складі Австралії, Індії, США та Японії, з якими Велика Британія має усталені партнерські відносини. І якщо спочатку (платформа заснована ще у 2007 р.) у фокусі уваги діалогу перебували переважно регіональні питання, то вже у 2021 р. діяльність почала набувати дійсно глобального політизованого і безпекового характеру, насамперед зумовленого посиленням активності Китаю;
- ✓ ще однією особливістю зовнішньої торгівлі Великої Британії є те, що у структурі експорту значною є частка високотехнологічної продукції (зростаючи останніми роками, сягнула п'яту частину всього експорту) (діаграма «Експорт високотехнологічної продукції»). Звернемо увагу, що високий рівень загального експорту Німеччини контрастує з досить низьким (і таким, що зменшується) рівнем високотехнологічного експорту країни. Вхідження до конкурентних ринків Азійсько-Тихоокеанського регіону дозволить Великій Британії посилити

ЕКСПОРТ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ,
% експорту продукції переробних галузей

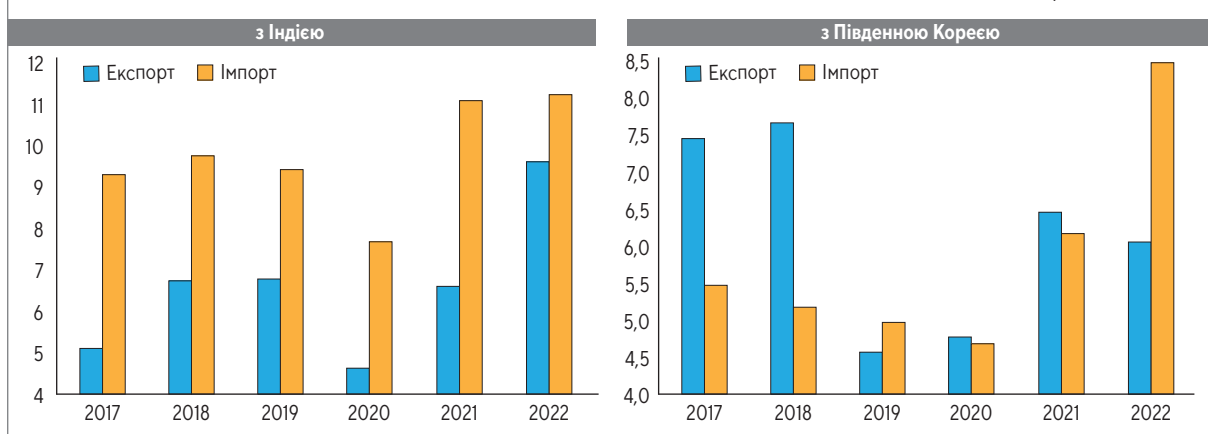

власну конкурентоспроможність, у т. ч. з використанням вигод завдяки нарощуванню корпоративних витрат на дослідження і впровадження²⁵.

Тому Велика Британія дедалі більше уваги приділяє обсягам і якості торговельних потоків до регіону загалом та динамічних Індії та Південної Кореї зокрема (діаграма «Торгівля товарами Великої Британії з Індією та Південною Кореєю»), справедливо розраховуючи зайняти гідну нішу у конкурентному технологічному просторі.

Суспільно-політичні вигоди від підвищення політичної та економічної активності Великої Британії у регіоні вже відчула й Україна. Для України посилення присутності та впливовості Великої Британії у Азійсько-Тихоокеанському регіоні має стратегічне значення, оскільки сама Україна вкрай мало відома у більшості країн регіону.

ТОРГІВЛЯ ТОВАРАМИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ З ІНДІЄЮ ТА ПІВДЕННЮ КОРЕЄЮ, \$ млрд

²⁴ Quadrilateral Security Dialogue. – The Diplomat, <https://thediplomat.com/tag/quadrilateral-security-dialogue/>.

²⁵ Такі витрати у країнах ЄС суттєво відстають від лідерських позицій. Зокрема, у 2020 р. відповідні витрати у країнах ЄС склали 1,5% ВВП, в той час як у США та Японії – по 2,6%.

Нагадаємо, початково Індія «нейтрально» поставилась до російської агресії, утримуючись при голосуванні за підтримку України і засудженні агресії на міжнародних засіданнях і форумах, зокрема ООН. Більше того, закликаючи до миру, Індія зміцнювала торговельні зв'язки з країною-агресором – росія за час повномасштабної війни стала найбільшим постачальником сирової нафти до Індії²⁶.

Звичайно, Індія, утримуючись від критики росії, намагається («усидіти одночасно на двох стільцях») зміцнювати політичні та економічні відносини з розвинутими країнами, насамперед США, Великою Британією, Австралією. Одним з інструментів зможе стати згадуваний Чотиристоронній діалог з питань безпеки.

Водночас Велика Британія використовує власні можливості на найвищому рівні для залучення Індії до кола країн, які безумовно підтримують Україну. Так, Прем'єр-міністр Великої Британії під час візиту до Індії особисто переконував керівництво країни у необхідності виваженішої позиції стосовно російської агресії. Більше того, ряд парламентарів Великої Британії виступили з ініціативою відкласти переговори про зону вільної торгівлі з Індією, якщо країна не змінить свою позицію по Україні²⁷.

Тобто Велика Британія докладає чималих зусиль для посилення світових позицій України не лише надаючи економічну та військову допомогу для протидії ворогові, а й є одним із світових лідерів на політичному та дипломатичному фронтах у боротьбі за демократичну Україну. І хоча відсутність посла України у Лондоні не повинна тривати довго, дипломатичні контакти між Україною та Великою Британією мають досить високу інтенсивність. Слід визнати, що зустрічі та розмови між політичними лідерами – Президентом Зеленським та Прем'єр-міністром Сунаком – відбуваються досить часто, завантаженість дипломатичних відомств є цілком очевидною.

Очевидно, розуміння необхідності збереження і розширення політичної підтримки Лондона незалежно від того, яка партія здобуде владу в Сполученому Королівстві за результатами наступних виборів, мало б стати чи не головним завданням української влади, оскільки вже наступного року загальна політична ситуація в світі може суттєво відрізнитися від теперішньої. Залишається припустити, що українська влада усвідомлює необхідність цього, а відтак – необхідність суттєвої зміни якості наявних контактів, в яких значне місце мало б бути відведене постійній, а не спорадичній роботі на міжпарламентському рівні, на рівні регіональних еліт і, бажано, навіть на рівні окремих громад.

Дещо з іншого боку може проявитись партнерська взаємодія між Україною та Швецією. Йдеться про приєднання Швеції до Альянсу і подальше сприяння вступу України до НАТО. Так, влітку 2023 р. Прем'єр-міністр і Міністр оборони Швеції виступили із спільною заявою про те, що шведські збройні сили можуть провести підготовку разом з НАТО і країнами-членами Альянсу до майбутніх спільних операцій²⁸. Підготовка ж, зокрема, може включати тимчасове базування іноземної техніки та персоналу на шведській території. Таке рішення було зумовлено тим, що країна-агресор є і залишатиметься загрозою для сусідніх країн.

Звичайно, український шлях до НАТО суттєво відрізняється від шведського. Однак вагоме значення у політичних рішеннях належить прецеденту. Базування збройних сил НАТО (техніки, персоналу) на території країни, яка формально ще не є членом Альянсу, створює важливий прецедент, який може сприяти подібним рішенням стосовно України. Тобто навіть у частині вступу України до НАТО партнерська допомога Швеції (як створення позитивного прецеденту) може відіграти значиму роль.

Більше того, Україна, своєю чергою, може навіть посприяти швидшому вступу Швеції

²⁶ Шипуля В. Індія та Україна: чи підтримає Моді мир. – Корреспондент.net, <https://ua.korrespondent.net/articles/4602008-india-ukraine-chy-pidtrymaie-modi-myr>.

²⁷ War in Ukraine puts UK-India trade deal under the microscope. – POLITICO, <https://www.politico.eu/article/fallout-war-ukraine-uk-india-trade-deal-hold/>.

²⁸ NATO may base troops in Sweden before Stockholm joins, government says. – Reuters, <https://www.reuters.com/world/europe/>.

до Північноатлантичного блоку. Нагадаємо, після початку широкомасштабної агресії росії Фінляндія та Швеція вирішили приєднатися до Альянсу, і вже 4 квітня 2023 р. Фінляндія офіційно стала членом НАТО. Однак вступ Швеції заблокувала Туреччина.

Багато лідерів демократичних країн намагалися переконати Президента Туреччини відмовитись від блокування. До цієї спільноти приєднався і Президент України. Зважаючи на постійні та плідні контакти президентів двох країн, український Глава держави неодноразово під час переговорів з Туреччиною порушував питання вступу Швеції до НАТО і закликав ратифікувати приєднання скандинавської країни до Альянсу²⁹. Тобто Україна зробила свій посильний внесок у партнерській допомозі Швеції. А відлуння такого кроку без сумніву сприятиме безпеці у Європі і позначиться на позитивному ставленні членів НАТО до України.

Як узагальнений висновок є підстави стверджувати, що шанси України на перемогу, успішне повоєнне відновлення і подальша інтеграція у глобальний простір значною мірою залежать від наявності стратегії вірного осмислення процесів навколишнього середовища, своїх можливостей і можливостей потенційних партнерів. Більше того, Україна має максимально враховувати позиції та інтереси партнерських країн, навіть якщо це здається «перебільшенням». Однак навіть певні поступки сьогодні швидко трансформуються у стратегічні вигоди і здобутки та вже найближчим часом матимуть безсумнівно позитивний вплив на протидію агресору.

Завдання успішної інтеграції України у світовий простір навіть у мирний час неможливо розглядати без знаходження відповідного її потенціалу місця у глобальних виробничих ланцюжках, науковому, технологічному сегментах. Актуальність цих завдань під час війни об'єктивно зумовлює необхідність знаходження порозуміння зі світовими лідерами в цих сферах, до яких належать Велика Британія і Швеція.

Що, своєю чергою, радикально підсилує необхідність відповідної змістовної комунікації, наполегливої спільної роботи як урядових, так і неурядових та ділових структур у багатьох сферах, одночасно зі створенням належних внутрішніх умов, де першочергова увага має бути приділена таким чинникам, як безумовне гарантування прав власників та інвесторів, радикальне зниження рівня різноманітних корупційних ризиків і впливів, як і забезпечення безпеки, загальної керованості ситуацією.

Виходячи з поточної ситуації, Україна гостро потребує чи не повного промислового перезавантаження в умовах війни, переосмислення значного обсягу таких державних сервісів, як медичне, соціальне обслуговування, освіта (від початкового дошкільного рівня), зрештою, промоції себе не як країни-проблеми, а в якості успішного прикладу розвитку в умовах війни за виживання.

Україна потребує не лише збереження, а й зростання рівня своєї підтримки зовнішнім світом у ситуації, коли війна з росією має тен денцію до переходу у затяжний стан. Успіх у цій ситуації залежить від того, наскільки вірними будуть ставки, які робить керівництво країни. Своєю чергою, це прямо пов'язане з тим, чи має Україна стратегію захисту своїх інтересів, яка мала б включати реальну оцінку ситуації у світі та правильний вибір партнерів. Більше того, країна потребує правильної побудови комунікаційної складової з «рештою світу», в якій чітко розраховані та адекватно сформульовані й донесені пропозиції до потенційних партнерів, яких потрібно перетворити на союзників.

Успіх комунікаційних заходів має ґрунтуватися на забезпеченні фундаментальних внутрішніх умов, до яких входять сталість демократичного правління, верховенство права, захист прав власників та інвесторів, реальна протидія корупційним ризикам. А безпосередньо комунікацію мають реалізовувати як державні, так і недержавні, неурядові та ділові структури, представники регіонів та окремих громад.

²⁹ Будрін А. Зеленський попросив Ердогана схвалити вступ Швеції до НАТО. – УНІАН, <https://www.unian.ua/politics/zelenskiy-poprosiv-erdogana-shvaliti-vstup-shveciji-do-nato-12365595.html>.